

DIN ISTORIA RAPORTURILOR SUD-EST EUROPENE.
MISIUNILE I. A. CANTACUZINO (1867),
T. A. VĂCĂRESCU (1872) ȘI A. STURDZA (1874)
ÎN MUNTENEGRU

MIODRAG MILIN

În contextul tematicii propuse se individualizează din rutina cotidianului politico-diplomatic, prin notă specifică, particulară, raporturile româno—muntenegrene.

Mai concret, substanța acestora se reflectă destul de pregnant în conținutul misiunilor diplomatice românești la Curtea muntenegreană, în a doua jumătate a deceniului al 7-lea și în prima jumătate a deceniului al 8-lea al secolului trecut.

Din câte se cunoaște, un prim contact româno—muntenegrean s-a realizat în luna martie 1867, când emisarul român I. A. Cantacuzino (agent în acea vreme la Belgrad) a efectuat o vizită principelui Nikola (Nicolae) Petrović la Cetinje¹.

Sosit la 15/27 martie 1867 la Kotor (Cattaro), emisarul român a fost întâmpinat de Stanko Radonić, vărul și aghiotantul principelui muntenegrean Nicolae, însoțit de o escortă a gărzii. După o călătorie de șase ore călare, au ajuns la Cetinje, fiind primit fără întârziere de principe, căruia i-a înmănat o scrisoare a domnitorului Carol. Șeful statului sârb (muntenegrean) și-a exprimat fericirea de a putea constata stabilirea unui început al relațiilor dintre țara sa și România. Au fost abordate probleme de strictă actualitate, constatându-se situația nou creată prin recentele concesiuni din partea Imperiului otoman către Serbia (au fost predate sârbilor șapte orașe fortificate, inclusiv cetatea Belgradului); emisarul român a putut observa satisfacția muntenegrenilor și devotamentul lor în promovarea aspirațiilor naționale sârbești. Își permitea chiar o constatare legată de misiunea sa în țările slave ale Peninsulei Balcanice; aprecia că România în acel moment deținea primul rang între țările balcanice prin înzestrarea materială și prestigiul moral; dar că ea risca, datorită pasivității politice, să piardă această preponderență în lupta comună pentru dobândirea independenței. Cât de curând, ea ar putea fi depășită de aspirațiile reunite ale slavilor și grecilor. Agentul diplomatic aprecia ca o datorie a României, de a fi meritu în fruntea mișcării de emancipare politică de sub turci, pentru a-și exercita influența și prestigiul asupra celorlalte popoare balcanice.

În cinstea trimisului României s-a ținut un dineu oficial la care au luat parte notabilitățile țării precum și membrii familiei princiere. Nicolae a închinat pentru consolidarea legăturilor dintre România și Muntenegru, prosperitatea ambelor țări și în sănătatea principelui Carol. Mulțumind, agentul român își exprima convingerea că prezența sa constituia

un gaj al sentimentelor de simpatie și prietenie ale poporului român, toastând, la rândul-i, în sănătatea principelui Nicolae și a principesei Milena. La despărțire, principele muntenegrean l-a însărcinat pe solul țării noastre să transmită sentimentele sale de prietenie și devoțiune către principele Carol, înmânându-i o scrisoare autografă. Totodată, principele a înștiințat că va trimite cât de curând o deputațiune pe lângă suveranul României.

Această primă vizită în Muntenegru s-a încheiat la 18/30 martie 1867, cu rezultate dintre cele mai favorabile, primirea rezervată emisurului României fiind apreciată „aussi chaleureux et aussi intime que possible”.²

Raportul, care relata ecourile soliei românești în Muntenegru, informează totodată despre ceremonialul de la 6/18 aprilie 1867 al predării fortăreței Belgradului autorităților sârbești.³ Acest act s-a desfășurat în fața unei mulțimi imense, a armatei, precum și a întregului corp consular acreditat în capitala Serbiei. În urma ceremoniei, încununată prin înălțarea drapelului sârbesc alături de cel otoman pe zidurile cetății, cneazul Mihail Obrenović a primit la palat felicitările reprezentantului corpului consular și pe cele separate ale agentului diplomatic al României. La 24 aprilie/6 mai 1867, ultimele trupe otomane au evacuat fortăreața Belgradului, fiind dirijate spre insula Ada-Kaleh.⁴

Cneazul Mihail, care nu a reușit să câștige adeziunea declarată a României la planurile sale vizând emanciparea politică a Peninsulei Balcanice, și-a difuzat ideile indirect, prin solia muntenegreanului Stanko Radonić. La acea dată Muntenegru promovă ideile politicii sârbești, familia princiară fiind dispusă chiar să renunțe la înalta demnitate, dacă se întrevedea pe această cale restabilirea regatului Serbiei.⁵

La 13/25 mai 1867, agentul nostru informa despre sosirea la Belgrad a lui Stanko Radonić, care se îndrepta spre București purtând suprema distincție națională pentru domnitorul Carol, în speranța că se va ajunge la idei „d'une brillante réciprocité”.⁶

Faptul era pomenit și în scrisoarea principelui Nicolae către Carol, înmănată domnitorului la 1/13 iunie. Decorându-l, prin intermediul trimisului său personal, cu ordinul Danilo I, principele Nicolae își exprima simpatiile pentru suveranul român, rugându-l să primească această distincție „comme un gage de la concorde qui doit exister entre les princes de l'Orient pour atteindre le but qui leur est assigné”.⁷ Principele Carol, mai reținut, însă amabil, a răspuns că, purtând această decorație, își va reaminti totdeauna cu plăcere de amicitia principelui Nicolae, fiind fericit să poată strânge și mai mult legăturile între cele două țări. La cina de la palat în onoarea lui Stanko Radonić, toastul domnitorului amintează admirația sa „pentru brava națiune muntenegreană” și față de persoana principelui,⁸ fără însă a menționa vreun cuvânt despre eventuala înaltă datorie comună a celor trei principii din țările sud-est europene subordonate încă Semilunei.

Entitate statală distinctă, Muntenegru reprezenta un adevărat barometru al premiselor și tendințelor politice vizând implicarea slavilor sudici și, mai larg, a Peninsulei Balcanice. Exponenți activi ai năzuințelor renașterii sârbe, muntenegrenii, prin conduita dovedită, probează în forma cea mai pură imperativul sârbesc al momentului. Popor energic,

respirând viguroasele tradiții democratice ale clanului, ei se dovedeau mai lesne dispuși spre acțiune chiar decât frații lor din Serbia; căci aceasta traversa momentul de primenire, asimilând abecedarul constituționalismului modern, cu inevitabilele tendințe divergente, care au imprimat o nouă aspirație mentală dominantă, de nuanță liberal-burgheză. De aceea, rarele însă fructuoasele contacte româno—muntenegre trebuie considerate drept elocvente mărturii ale gradului de apropiere româno—sârbă în epocă. Acreditarea agentului Serbiei la București, C. Cukić, a prilejuit adresa oficială a domnitorului Carol către regenții de la Belgrad (18/30 noiembrie 1869).⁹ Totodată s-a trimis o adresă cu conținut similar și la Cetinje,¹⁰ fapt ce dovedește că și în accepțiunea conducerii de la București relațiile cu Muntenegrul deveneau de o importanță similară celor promovate față de cnezatul Serbiei.

Dacă în contactele româno—sârbe limbajul folosit avea, mai întotdeauna, un caracter convențional, de cancelarie, în raporturile cu Muntenegrul documentele consemnează un ton mai personal și un grad de intimitate între conducătorii celor două state. Se păstrează cu grijă scrisoarea „bunului frate“, a principelui Nicolae Petrović, în care sunt exprimate urările sale cele mai cordiale, prilejuite de căsătoria principelui Carol cu principesa Elisabeta de Wied.¹¹ Nicolae se va grăbi apoi să împărtășească și bucuria perechii domnitoare românești, ocazionată de nașterea principesei Maria.¹²

Alăturat urărilor de acest gen, conducătorul muntenegrenilor ținea să pomenească dorința arzătoare „de a vedea consolidându-se legăturile ce unesc cele două țări“ și intenția sa de a le întări în toate împrejurările.¹³

După asemenea declarații de amicitie, atmosfera de entuziasm în care s-a derulat vizita diplomatului român T. C. Văcărescu la Cetinje nu mai trebuie să surprindă; o presupunea convingător întreaga ambianță.

Luând cunoștință de scrisoarea autografă a domnitorului său către principele muntenegrean Nicolae, deodată cu instrucțiunile de rigoare ale Ministerului Afacerilor Străine de la București (din 2/14 mai 1872),¹⁴ agentul de la Belgrad T. C. Văcărescu a început să-și pregătească cu minuțiozitate misiunea ce-o avea de îndeplinit în micul principat sud-slav. Agitația diplomatului român nu a trecut neobservată de cei interesați, Benjamin Kállay, consulul Austro-Ungariei în Serbia, consemnând-o în jurnalul său.¹⁵ Se menționa că Văcărescu a pornit la drum împreună cu soția, la 17/29 iunie 1872; despărțindu-se, zicea că va efectua o călătorie de agrement la Viena, Veneția, Dalmația și în Muntenegrul. Abilul Kállay a dibuit în câteva zile adevărul, informându-și superiorul asupra faptului că diplomatul român avea drept punct terminus Muntenegrul, purtând asupra-i și scrisoarea autografă a principelui Carol.¹⁶

Să reconstituim în cele ce urmează itinerarul și înfăptuirile emisarului român, după propriile-i însemnări.¹⁷ din Belgrad, pe drumul cel mai scurt, a ajuns la Triest, apoi, pe calea mării, până la Kotor (Cattaro). Înștiințat despre sosirea misiunii românești, principele Muntenegrului i-a trimis în întâmpinarea escorta gărzii personale (a perjanikilor — purtătorilor de pene, n.n.). Străbătând Karstul și munții Lovcenului, a coborât în valea Cetinje, intrând în oraș la 24 iunie, pe timpul amiezii.

La numai două ore după sosire s-a desfășurat audiența oficială. În alocuțiunea solului român se menționa dispoziția principelui Carol cu privire la această misiune, urmând înmânarea mesajului oficial al viziței. T. C. Văcărescu își exprima bucuria de a fi mijlocitorul „cordialei și fraternei prietenii” a suveranului său pentru persoana și familia cneazului de la Cetinje. În numele domnitorului Carol și al României, se exprima dorința „de a vedea crescând și strângându-se din ce în ce mai mult legăturile de prietenie care unesc în chip atât de fericit poporul român și cel muntenegrean, pentru ca aceste două țări, îndepărtate ca distanță, dar apropiate prin interes comun, să poată să-și înfăptuiască destinul”.

În răspunsul său, principele Nicolae se arăta impresionat de noua dovadă de prietenie a principelui Carol, primind cu vădită simpatie scrisoarea autografă și un portret al domnitorului român. Apoi, purtătorul mesajului de prietenie al României a cunoscut cele mai de seamă personaje din viața publică, membrii familiei domnitoare, voievozii și senatorii.

Sederea în capitala Muntenegrului s-a prelungit opt zile, Văcărescu cedând insistențelor amabilelor gazde, de a participa la festivitatea prilejuită de apropiata sărbătoare națională, ziua de Sf. Petru, „patronul” Muntenegrului.

În preziua aniversării, la 28 iunie/10 iulie, s-au desfășurat solemnitățile în onoarea principelui Carol al României. Evenimentul a fost anunțat mulțimii prin salve de tun spre cinstirea domnitorului și a României prietene. La amiază, președintele Senatului, însoțit de oficialitățile țării, a venit să întoarcă vizita în numele principelui. Seara, la Curte, la dîneul oferit au fost de față notabilitățile în corpore, în frunte cu principele și episcopul. Toastul cneazului Nicolae exprima satisfacția față de cordialele relații dintre România și Muntenegru, cu urarea ca acestea să devină mai intime și mai frecvente; iar pentru muntenegreni, popor de oșteni, un domnitor înțelept care s-a dovedit și un brav soldat, ca cel al României, va fi mereu un principe iubit. La aceste urări, salutate cu aclamații de asistență, diplomatul român a răspuns în termeni cordiali. După masa festivă, cei prezenți au asistat la un reușit spectacol de focuri de artificii. Pe fațada palatului se desenau, în linie de foc, monogramele domnitorului român și ale principelui autohton, clădirile oficiale și străzile micului oraș fiind iluminate cu torțe.

A doua zi, de Sf. Petru, căpitanul Teodor Văcărescu, în uniformă de gală, a luat parte la întreg ceremonialul sărbătorii naționale. Te deum-ul oficiat la episcopie, trecerea în revistă a oștirii, recepția la palat. Iar seara a fost invitat la dîneul oferit cu acest prilej; din nou iluminății, dansuri, manifestații publice, fericit prilej de observare și cunoaștere a moravurilor și tradițiilor din această pitorească țară a muntenilor.

La plecare (1/13 iulie), cneazul a găsit de cuviință să-i încredințeze o scrisoare pentru domnitorul român, ca răspuns la cea de curând primită. Despărțirea a fost la fel de ceremonioasă, escorta perjanikilor însoțindu-l și de această dată până la Kotor pe agentul diplomatic român. De aici a urmat reîntoarcerea, via Triest, la Belgrad.

Pe lângă faptele în sine, amplul raport cu privire la această misiune conține informații inedite privind familia și persoana cneazului de la

Cetinje, date referitoare la organizarea și înzestrarea militară a acestei țărișoare, referiri la trecutul și economia precară a acestui popor.

Cele mai de preț sunt însă informațiile cu privire la momentul politic ce-l traversa Muntenegru, dezvăluind cu o remarcabilă capacitate intuitivă aspirațiile intime ale ambițiosului, dar în aceeași măsură, lucidului cneaz Nicolae. Pana lui T. C. Văcărescu ne descoperă cu uimire în Muntenegru un cârmuitor dovedind o elevație spirituală, mult realism și o inepuizabilă voință de a dăinui. Nicolae al momentului 1872 se deosebea substanțial de foarte tânărul prințisor care — fascinat de strălucirea mândrului cneaz Mihail, cel parcă predestinat să reînfrăptuiască marile ideal al Serbiei — se oferea în 1867 să-i fie credincios scutier în lupta de eliberare. Tânăr și acum, ni se înfățișează mult mai chibzuit, decît să exploateze cât mai avantajos urmările jocului politico-diplomatic al puterilor europene în acest teatru al Balcanilor, veghind cu precădere la prezentul și viitorul poporului său; în raporturile cu partenerii balcanici nu mai apărea complexat, ci avansa propria-i viziune, care era de natură să asigure viabilitate și trăinicie Muntenegrului. Nicolae era pe de-a-ntregul convins de urmările nefaste ale condiției de instrument docil al unei mari puteri; de aceea năzuia spre un modus vivendi în ambianța proprie, sud-est europeană.

Conduc de ideea că viitorul popoarelor sud-est europene putea fi garantat doar printr-o pace trainică, principele muntenegrean și-a dezvoltat, în fața oaspetelui din România, vederile cu privire la necesitatea unei noi stări de lucruri în Orientul european.

Elementul nou trebuia să cuprindă mai mult decît simple relații de prietenie și mărturiile de simpatie dovedite între principatele creștine; visa la o adevărată ligă a statelor din regiune: România, Grecia, Serbia și Muntenegru. Această ligă balcanică urma să acționeze pe baza unui program, cu scop și mijloace comune; și, ceea ce era mai semnificativ, nu pentru a tulbura — pe calea violenței — starea din Orient; dimpotrivă, ea trebuia să confere securitatea colectivă „împotriva încercărilor de a se da problemei orientale o soluție defavorabilă intereselor comune ale acestor patru state, pentru a reacționa împotriva influențelor și imixtiunilor străine care au avut un curs prea liber până în prezent, sub pretextul de a se asigura ordinea în această parte a Europei, și care, fiind dirijate de către interese politice divergente și de antagonismul cabinetelor marilor puteri, nu fac decît s-o agraveze și s-o complice din zi în zi”;¹⁸ chestiunea orientală era de competența țărilor balcanice, inclusiv a Imperiului otoman, „veritabilii stăpâni ai casei”, care au fost cel mai puțin admiși în forul european, iar pe de altă parte constrinși să se închine în fața verdictelor subiective ale puterilor europene.

Descoperim la acest luminat om de stat, ignorat de politica europeană, o viziune de surprinzătoare pertinentă și actualitate; într-o Europă copleșită de egoismul forței, el năzuia la alternativa umanului și a rațiunii, de a rezolva problema Orientului prin Orientul însuși, „fără violență și fără zguduiri și numai prin rezultatul înțelegerii și concesiilor reciproce între înșiși cei interesați”.¹⁹ Departe de contemporanii săi care sperau în nimicirea Turciei, considera că ar fi absurde asemenea plămădiri, socotind Turcia ca un membru necesar, indispensabil, în găsirea soluțiilor acestei grave probleme.

Aprecia în mod obiectiv rolul nefast al rivalității marilor puteri europene, al cărei singur rezultat a fost menținerea unui statu-quo labil în Peninsula Balcanică, care genera tulburări și răzvrătiri periodice și împiedica popoarele „să urmeze un drum liniștit și normal spre progres și civilizație“, amenințând pe de altă parte securitatea și aspirațiile pacifiste în restul Europei. Asociația politică a celor patru principate, fără a-i mai socoti pe ceilalți creștini din cuprinsul Imperiului otoman, reprezenta o forță redutabilă, însumând aproape 10 milioane de oameni. Pornindu-se de la asemenea considerente, liga, înglobând forțele cele mai vii ale Orientului, ar putea constitui în ochii diplomației europene un factor politic de prim rang, capabil să negocieze cu Turcia însăși. Tot așa cum Italia, în interesul consolidării, a fost nevoită să consimtă la sacrificii prin cedarea regiunilor Nice și Savoia, iar Austria s-a văzut constrânsă să renunțe la Venetia și Lombardia, principele muntenegrean spera că și Turcia ar fi putut fi convinsă la cesiuni teritoriale în favoarea principatelor balcanice. Drept rezultat, în locul unei Turcii epuizate prin susținerea unei extinderi și a drepturilor de supremație pe care nu le mai poate menține, s-ar consfinți noi raporturi, bazate pe drepturile suveranității și egalității între Poartă și statele balcanice.

De reținut că rolul principal în constituirea acestei ligi a statelor autonome și independente din Peninsula Balcanică era destinat României.²⁰ Românii reprezentau națiunea cea mai bogată în resurse, având pe deasupra prestigiul dinastiei, argumente ce o așezau în mod obiectiv în fruntea statelor sud-est europene. Situația geografică aparte a României, precum și „perfecta“ sa omogenitate națională o fereau, pe de altă parte, de orice suspiciune, atât din partea slavilor, cât și a grecilor.

Înțelegem astfel legitima dorință a principelui de a-l cunoaște pe domnitorul Carol, față de care nutrea „o simpatie instinctivă“, arătându-se dispus să-l întâlnească, fie cu prilejul vizitei sale preconizate în Rusia, fie la apropiata expoziție de la Viena, unde și-ar fi potrivit șederea în așa fel încât să fie posibilă această întâlnire.

Impresia deosebit de favorabilă pe care a lăsat-o în urmă misiunea românească reiese cu pregnanță din scrisoarea de răspuns a cneazului către domnitorul Carol.²¹ Gestul românesc a fost apreciat ca o dovadă de prietenie care merita cea mai înaltă prețuire. De cuvinte agreabile s-a bucurat și persoana agentului diplomatic român, T. C. Văcărescu, care și-a îndeplinit cu înaltă fidelitate misiunea, cucerind și simpatia gazdelor sale.

Dorința arzătoare a domnitorului de la Cetinje era însă de a vedea multiplicându-se împrejurările în care raporturile reciproce s-ar fi apropiat în așa măsură încât să se realizeze, în pofida distanțelor, comunitatea intereselor reciproce; aluzie limpede la subiectul detaliatelor discuții, la îndrăznețele gânduri privind alianța popoarelor balcanice. Cu această speranță se și încheia mesajul, alături de urări de prosperitate pentru România și familia domnitoare.

Ideile vehiculate de cneazul Nicolae au apărut și în presă.²² Săptămânalul muntenegrean „Crnogorac“ (Munteneagreanul), referindu-se la vizita românească, o aprecia ca semn al unei apropieri prietenești între România și Muntenegru. La fel de favorabilă s-a dovedit a fi și opinia presei sârbești. Acuzațiile presei vieneze cu privire la năzuințele balca-

nice și belicoase ale României și Muntenegrului erau calificate de gazeta muntenegreană drept un reușit compliment, iar pentru opinia publică locală cea mai mare bucurie ar fi constituit-o împlinirea acestor temeri.

Se pare că proiectul muntenegrean a stârnit un interes particular la București șefului statului român care l-a reținut în memoriile sale.²³ Menționând primirea „perfectă” oferită emisarului României, însemnările lui Carol amintesc faptul că gazda, cordială, a dezvoltat în fața oaspetelui un proiect detaliat „al unei confederații a Peninsulei Balcanice și a exprimat speranța că principele Carol va prelua inițiativa acestei confederații, punându-se în frunte.”

Totuși, ideea nu a avut darul de a convinge. Simptomatic apare faptul că, în anul ce a urmat, cneazul Nicolae, aflat la Viena, a intenționat să efectueze o vizită la București; principele Carol nu a fost în măsură de a-l invita, invocând pretextul absenței principesei (care întâmplător se afla tot la expoziția din capitala imperială) și al programului prea încărcat.²⁴

La fel ca și predecesorul său în urmă cu doi ani, noul agent al României la Belgrad Alexandru Sturdza și-a îndeplinit misiunea pe lângă principele muntenegrean Nicolae în timpul verii anului 1874, fiind oaspete cu prilejul sărbătoririi naționale — ziua de Sf. Petru (29 iunie/11 iulie).²⁵

Deși obosit de greutatea călătoriei, emisarul a fost, curând după sosire, invitat în audiență la Palat. Înmânând scrisoarea oficială, a rostit și un discurs de salut cu referire la rosturile misiunii; salutându-l pe principe din partea șefului statului român, aducea și „asigurările prieteniei sale fraterne”. Și alți premergători au avut onoarea de a fi trimiși pe lângă Nicolae al Muntenegrului, astfel că domnitorul României a folosit toate prilejurile spre a reînnoi „expresia acelorasi sentimente de simpatie și afecțiune”. Exprimându-și fericirea de a fi putut să se dedice „nobile încercări de a strânge legăturile acestei prețioase prietenii”, diplomatul a arătat prețuirea manifestată de români față de eroismul legendar al acestui popor iubitor de libertate. Această simpatie a României apărea ca un „rod al amintirii unui trecut glorios, pe care cele două popoare îl au în comun și al speranței într-un viitor care ar putea să reînvie această glorie”.²⁶

De la început, alocuțiunea de răspuns a cneazului muntenegrean sugera neîndoielnic noile sale puncte de vedere privind semnificația raporturilor reciproce; salutînd pe reprezentantul „fratelui său” Carol al României, se făceau referiri la legăturile prietenești, care urmau să fie „într-un mult mai mare raport cu interesul comun al celor două principate”.²⁷ Surprinzător, din conținutul discursului princiar lipsea atât de mult îndrăgita în urmă cu doi ani idee cu privire la confederația defensivă a popoarelor balcanice, în scopul promovării pe cale pașnică a aspirațiilor lor spre libertate și civilizație.

Cneazul s-a schimbat simțitor de-a lungul celor trei momente (1867—1872—1874) când au avut loc contactele sale nemijlocite cu reprezentanți ai României. La 1867, era adept înfocat al idealului unui regat al Serbiei, întregită sub sceptrul lui Mihail Obrenović, în favoarea căruia declarativ, renunța la pretențiile dinastice. În 1872, devenise mult mai ponderat, lărgindu-și viziunea în sensul necesității abordării problemei

naționale și statale în sud-est din perspectiva considerării ca atare a tuturor factorilor politici; confederația balcanică reprezenta în viziunea sa mai mult un factor simbolic, capabil să impună în atenția diplomației europene năzuința comună spre afirmare a unei lumi creștine în Orientul Europei, sub conducerea celui mai puternic și mai convingător partener, respectiv al României și a domnitorului ei, Carol. Peste numai doi ani, în fața noastră reînvie parcă un alt principe, care prinsese gustul fastuoaselor recepții de la marile curți europene, temele sale predilecte fiind acelea cu actori din lumea elitară, a capetelor încoronate. Prin pitoreasca-i prezență, Nicolae aducea ceva inedit în monotonul peisaj al saloanelor rezidențiale, fără a deranja, dar în același timp stârnind elogiul prin eroismul și vitalitatea fără seamăn a muntenilor săi. Bine primit la Viena, luat în considerare de teribilul Bismarck, răsfățat la Petersburg, pe de altă parte înzestrat conducător în război, deosebit de popular între iugoslavi, eclipsându-l chiar pe controversatul vlăstar al Obrenovićilor de la Belgrad, Nicolae, treptat, s-a emancipat de povara tradiției și a prins gustul puterii.

În urma rostirii alocuțiunilor, întrevederea a continuat în doi. În această împrejurare, oaspetele i-a înmănat cneazului o scrisoare confidențială din partea domnitorului român.

Trebuie precizat că în jurul acestei misiuni s-au emis tot felul de supoziții, austriei și mai cu seamă turcii preocupându-se de ea ca de o inițiativă extraordinară, care presupunea planuri de alianță balcanică; se vehicula zvonul că emisarul principelui Carol avea ca sarcină aducerea cneazului muntenegrean în Italia, unde urmau să se reunească și principii din România și Serbia,²⁸ spre a întreprinde o lucrare de interes comun. Spioni plătiți ai Austro-Ungariei îl informau cu deosebită râvnă pe consulul acestei puteri la Belgrad, B. Kállay, asupra ofertelor de alianță antiotomană pe care agentul român le-ar fi avansat Muntenegrului în numele domnitorului. Se făceau cunoscute pe această temă și fictive date materiale: România ar oferi 20 000 de florini lunar, pe întreaga perioadă a luptelor, în ipoteza că Muntenegrul ar fi mobilizat 8 000 de soldați; iar Nicolae, dimpotrivă, nu s-ar fi mulțumit decât cu o sumă de vreo 10 ori mai mare.²⁹

După o minuțioasă analiză a raportului detaliat ce ni s-a păstrat cu privire la această misiune, înclinăm însă să credem că toate aceste supoziții reprezentau ecouri întârziate ale planurilor balcanice la care sperase Nicolae în urmă cu doi ani. În necunoștință asupra conținutului scrisorii confidențiale a principelui Carol către cneazul Nicolae (cea înmănată în absența martorilor), presupunem că și aceasta semnifica tot un răspuns, sau măcar un nou punct de vedere cu privire la ofertele mai vechi de alianță din partea muntenegreană. Spre o asemenea opinie ne îndeamnă reacția de moment a cneazului; reconsiderându-și orientările și găsindu-se într-o fază de „cochetărie” cu marile puteri, capabile să-i ofere ceea ce România și cu atât mai puțin Serbia nu puteau, Nicolae s-a aflat, cum singur mărturisea, „într-o crudă cumpănă”, citind scrisoarea personală a șefului statului român. Deși ardea de nerăbdare de a veni în România și a contacta cu devotatul său prieten Carol, poziția sa în acel moment era critică — se justifica Nicolae — întrucât nu era

liber să facă ceea ce voia.³⁰ Se afla în vizibilă încurcătură și a amânat expunerea argumentelor noii sale conduite pe a doua zi.

Să vedem, deci, ce-i apăsa conștiința: era, mai întâi, gândul că în eventualitatea unui drum la București ar fi fost obligat să efectueze o nedorită oprire la Belgrad; considera că, pentru realizarea acestui pas, se impunea vizita prealabilă a cneazului din Serbia în Muntenegru, fapt, după cum singur recunoștea, foarte dificil de îndeplinit.

Motivația tergiversării părea străvezie și Sturdza s-a dovedit destul de puțin satisfăcut de ea. În consecință, a insistat, afirmând că era chiar în interesul prestigiului muntenegrean în lumea slavă ca Obrenovićii să nu fie singurii care să fi avut parte de „onoruri excepționale” în România. În cele din urmă i s-a dat de înțeles că și latura financiară a unei asemenea acțiuni reprezenta o problemă, din moment ce inițiativele de politică externă ale Muntenegrului erau încurajate și finanțate corespunzător, doar în conformitate cu interesele marii puteri slave protectoare.³¹

Înainte de despărțire, într-un cadru oficial, a avut loc atribuirea celor mai înalte distincții muntenegrene (ordinul „Danilo”, clasa I) unor reprezentanți de marcă ai vieții publice românești: președintelui Consiliului de Miniștri, Lascăr Catargiu, ministrul afacerilor străine, Vasile Boerescu, ministrului de război, gen. I. Em. Florescu, în același mod fiind distins și reprezentantul diplomatic român, Alexandru Sturdza.

Vizita a luat sfârșit miercuri, 3/15 iulie 1874. Până în ultima clipă oaspetele a fost înconjurat cu multă căldură, impresiile culese fiind dintre cele mai favorabile.

Deși rare, contactele româno-muntenegrene sunt de o semnificație aparte; ele aduc izul spontaneității și al caldei intimități în climatul general, stabil, dar totuși convențional, al dialogului politic româno-sârb.

NOTE

- 1 Biblioteca Academiei Române (BAR), Ms. 604, f. 84 a.—88 v. Conceptul raportului diplomatic asupra misiunii din 7/19 aprilie; vezi fragmente în *Correspondance diplomatique roumaine sous le roi Charles I-er (1866—1880)*, publicată de N. Iorga, ed. a II-a, București, 1938, nr. 36, p. 14—19.
- 2 BAR, Ms. 604, f. 90.
- 3 *Ibidem*, f. 90 v.—93 a.
- 4 Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (Arh. MAE), vol. 287 — Serbia, f. 75 a.—75 v. Text rezumat în *Corresp. dipl. . .*, nr. 38, p. 19—20.
- 5 BAR, Ms. 604, f. 84 v.—85 a.; N. Iorga, *Politica externă a regelui Carol I. Lecții ținute la Universitatea din București*, Ed. a II-a, București, 1923, p. 52.
- 6 *Corresp. dipl. . .*, nr. 41, p. 20.
- 7 *Din viața regelui Carol I de un martor ocular*, Ed. a II-a, vol. I, București, 1939, p. 132.
- 8 *Cuvântările regelui Carol I (1866—1914)*, vol. I, ediție îngrijită de C. C. Giurescu, București, 1939, p. 42.
- 9 Arh. Statului București, fond Casa Regală, dosar nr. 98/1869, f. 1.
- 10 *Ibidem*, f. 1 v.
- 11 *Ibidem*, nr. 13/1870, f. 1 a.—1 v. Scrisoare, Cetinje, 7 ian. 1870.
- 12 *Ibidem*, f. 1 v.
- 13 *Ibidem*, nr. 62/1870, f. 1 a.—1 v. Scrisoare, Cetinje, 19/31 oct. 1870.
- 14 *Ibidem*, nr. 7/1872, f. 1. Raport diplomatic cu privire la vizita agentului T. C. Văcărescu în Muntenegru, Belgrad, 20 iulie/1 august 1872.

- 15 *Dnevnik Benjamina Kalaja 1868—1875* (Jurnalul lui B. Kállay), ediție de A. Radenić, Beograd — Novi Sad, 1976, p. 480.
- 16 *Ibidem*.
- 17 Arh. St. Buc., *fond Casa Regală*, nr. 7/1872, f. 1 a.—27 v.
- 18 *Ibidem*, f. 22 a.
- 19 *Ibidem*, f. 23.
- 20 *Ibidem*, f. 25 a.; N. Ciachir, *România în sud-estul Europei 1848—1886*, București, 1968, p. 114; idem, *Războiul pentru independența României în contextul european*, București, 1977, p. 105—106.
- 21 Arh. St. Buc., *fond Casa Regală*, nr. 8/1872, f. 1 a.—1 v. Scrisoare către principele Carol, primită la Sinaia, 9/21 august 1872.
- 22 „Crnogorac“, anul II, nr. 33, Cetinje, 26 aug./7 sept. 1872.
- 23 *Notes sur la vie du roi Charles de Roumanie par un témoin oculaire*, vol. II, București, 1896, p. 134.
- 24 *Ibidem*, p. 154.
- 25 Arh. St. Buc., *fond cit.*, nr. 14/1874, f. 1 a.—50 a. Raport diplomatic cu privire la vizita agentului Alexandru Sturdza în Muntenegru, 1/13 august 1874.
- 26 *Ibidem*, f. 15 a.
- 27 *Ibidem*.
- 28 *Ibidem*, f. 16 v.
- 29 *Dnevnik B. Kalaja ...*, p. 599—600.
- 30 Arh. St. Buc., *fond cit.*, nr. 14/1874, f. 24 v.—24 a.
- 31 *Ibidem*, f. 42 a.—50, *passim*.

ASPECTS FROM THE HISTORY OF THE SOUTH-EAST EUROPEAN RELATIONS.

THE I. A. CANTACUZINO, T. C. VĂCĂRESCU AND A. STURDZA MISSIONS IN TO MONTENEGRO

(Abstract)

The fact is that the Romanian — Serbian political dialogue was sometimes facilitated by existence of a political intermediary — lacking ambition, but generous in its sacrifice for the common aim — the small principality of Montenegro.

At the head of this small Southern Slavic state was a bold diplomat and strategist, Prince Nicholas Petrović. The visits of Romanian emissaries to Montenegro (I. A. Cantacuzino 1867, T. C. Văcărescu 1872 and A. Sturdza 1874) favoured the collection of data concerning the concrete historical existence of this people of mountaineers of Serbian origin, as well as the political views of Prince Nicholas. We have noted the ideas of the Montenegrin leader concerning the necessity of a Balkan alliance, in which the leading role was to be held by Prince Charles of Romania.